

MAANÕUKOGU

Protokoll nr. 66.

Koosolek 26. novembril 1918 Ajutise Valitsuse ruumides endises Mereväe klubis, Tallinnas, Raekojaplatsil.

Koosolek kell 11 e. l.

Koosolekust võtavad osa 34 maanõunikku: J. Koort, J. Reintam, T. Kuusik, H. Raudsepp, A. Kurrikoff, T. Laur, A. Podrätshik, Ed. Kansmann, J. Parik, J. Lasn, O. Strandmann, J. Kalm, K. Virma, J. Kärner, K. Saral, P. Johanson, F. V. Mikkelsaar, K. Grau, J. Jaakson, Chr. Arro, A. Veiler, H. Pöhl, K. Baars, J. Kurvits, P. Pöld, K. Ast, A. Anvelt-Ostra, H. Riberg, A. Birk, Masik, Hans Roos, N. Köstner, A. Oinas, J. Temant, Max Bock.

Koosolekut juhatab abiesimees J. Jaakson.

Protokolli kirjutab mn. H. Raudsepp.

Päevakord:

1. Siseministri aruanne.
2. Haridusministri aruanne.
3. Toitlusministri aruanne.
4. Tervitustelegrammid.
5. Eesti Vabariigi kodanikkude koosseisu seaduse III lugem.
6. Maade kontrolli alla võtmise küsimus.
7. Läbirääkimised.

Mn. Chr. Arro teeb päevakorra asjus ettepaneku, et maade kontrolli alla võtmise seadus tänasel koosolekul ka teisel ja kolmandal lugemisel vastu võetaks.

Ettepanek võetakse ühel häälel vastu.

1. Siseministri aruanne.

Koosoleku juhataja teatab, et siseministeeriumi esitaja haiguse puhul siseministri aruanne päevakorrast välja langeb.

2. Haridusministri aruanne.

Haridusminister P. Pöld kannab oma aruande ette. Minister on 18. nov. s. a. tegevuses. On üle võetud haridusministeeriumi alla kuuluvaid asutusi. Seisukord on üleüldiselt raske. Võõra võimu all on koolid võõrastel sihtidel tööle rakendatud. Pidi selgusele jõudma, mis siin esimeses joones teha. Tuleb lähtekohaks seda võtta, mis olemas. Okupatsiooni-võimude seaduste äramuutmise tähendaks tagasiminekut Kerenski valitsuse-aegse kooli juurde, mis meile niisama on vastuvõtmata. Teisest küljest on Saksa võimude alune kool mitmed edusammud teinud. Rahvakool tunnistati maksutaks, konfessionaalne

alus kaotati ära. Niisama on lugu kooli tüüpustega. Saksa kooli tüüpuste ärakaotamisega läheksime tagasi Vene kooli tüüpuste juurde, Vene kooli tüüpid ei ole milleski paremad. Ministri arvates ei ole silmapilgul muud teha, kui toimetada loomuliku mõistuse ja pedagoogilise äratundmise järele, kuni uued määrused kooli kohta on välja töötatud. Need määrused on ministri juba valmis, kuid valitsuses alles läbi kaalumata. Määruste peajooned oleksid: 1) õppekeeleks Eesti keele tunnistamine, 2) kooli korraldamine rahvusliku proportsionaalsuse alusel, 3) Saksa keele kui sundusliku õppeaine ärakaotamine, sest ei ole veel teada, missuguseid võõraid keeli meie tulevikus tahame õpetada, 4) Eesti keele sundusliku õppeainena koolidesse määramine, 5) õppekavade korraldus, 6) kooliõpetajate palkade korraldus. Ministri arvates peaksid kohalikud omavalitsused kooli enese algatusel seni korraldama, kuni riikline korraldus siin üleüldised kavad välja on andnud. Ülikool võetakse uuel aastal üle, kuna eel-tööd kooli uuesihiliseks käimapanemiseks käsile võetakse.

Et minister J. Raamot koosolekule ei ole jõudnud, siis jääb toitlusministri aruanne hiljemaks. Minnakse järgmise päevakorra-punkti juurde.

3. Tervitused.

Sekretäri asemik H. Raudsepp loeb Viljandi maakonna nõukogu ja Viljandi linnavalitsuse tervitustelegrammid (*vaata lisa nr. 1 ja 2*) ette, niisama vastuse Soome valitsuse tervituse peale Maapäeva esimehe nimel.

Viimase telegrammi teksti kohta otsustatakse hiljem läbirääkimisi pidada.

4. Eesti Ajutise Valitsuse määrus kodakondsuse kohta III lugemisel.

Eesti Demokraatlise Vabariigi Maapäeva määruse riigikodakondsuse kohta kannab kolmandal lugemisel ette aruandja K. Grau.

Eelnõu võetakse kolmandal lugemisel 16 häälega 7 hääle vastuseismisel muutmata vastu. (*Vaata lisa nr. 3*).

Vastu hääletavad sots.-dem. ja sots.-rev.

Eelnõu antakse redaktsiooni-komisjoni kätte keeleliks läbivaatamiseks.

5. Maade kontrolli alla võtmise eelnõu II lugemisel.

Arutamisele tuleb sots.-dem. seaduse eelnõu maade kontrolli alla võtmise kohta. Eelnõu kannavad ette aruandjad N. Köstner ja mn. J. Reintam. Komisjon on eelnõu mitmeti muutnud. § 1 ja § 7 kohta ei jõudnud koimsjon ühisele otsusele, nii et need paragrahvid esinevad kahes redaktsioonis. (Vaata lisa nr. 4).

Juhataja avab üldised läbirääkimised eelnõu üle.

Mn. K. Ast näitab, et parempoolne redaktsioon (Reintami ettekandel) eelnõu alused alt ära võtab. Tahetakse kontrolli alla panna ainult need mõisad, kus laastamine ilmsiks tulnud. Kui kontroll puudub, siis on raske laastamist kindlaks teha.

Mn. K. Baars soovib ka linna mõisaid kontrolli alla võtta.

Mn. J. Kärner leiab, et eelnõu komisjoni käes märksa lahjemaks on muutunud.

Mn. J. Lasn: „Linna mõisad on juba kogukonna kontrolli all, uut kontrolli ei ole tarvis.“

Mn. J. Kalm ütleb, et pahempoolne redaktsioon viib varanduste sotsialiseerimisele, mida ei või lubada.

Mn. A. Veiler: „Kummagis redaktsioonis on suur vahe. Ei ole aeg kõhelda, peab sirge joone tõmbama. Sotsialiseerimisest ei ole eelnõus juttu.“

Mn. J. Kärner: „Sotsialiseerimisega hirmutamine on asjata, seda ei ole selles projektis. Kui maade kontroll sotsialiseerimine on, siis sotsialiseerib põllutöö minister ka — talumeeste vilja ja piima.“

Mn. J. Kurrikoff: „Maata mehed ei nõua mõisate kontrolli alla võtmist. Enamlaste poolt toime pandud mõisate kontroll ei viinud sihile. Mõisa majapidamine langeb.“

Minister J. Raamot: „Olen radikaalse reformi poolt. Kuid selleks peab jõuduolema asja läbi viia. Seda jõudu ei ole. On tarvis statistikat korjata, eeltöid teha.“

Mn. V. Masik: „Parem tiiv tervitab radikaalseid uuendusi põhjusemõtteliktult. Aga nii pea, kui esimene tegelik samm astutakse, minnakse seal kohe ärevusesse.“

Mn. K. Ast: „Mõisate kontrolli alla võtmine sünnitab ärevust ainult üksikutes isikutes. Küll lähevad aga suured hulgad ärevusesse, kui meie seda reformi ei teosta.“

Põllutööminister J. Raamot: „Meie oleme tegelikud põllumehed, tunneme maa asja paremini ja ei looda neid tagajärgi, mida pahemalt poolt kuulutatatakse.“

Mn. J. Temant: kardab, et mõisate kontrolli alla võtmine võib meid konflikti viia Lääne-Euroopaga.

Mn. V. Masik: „Selle reformi edasilükkamine võib meid konflikti viia revo-

lutsioonilise Euroopaga, mille keskel oleme üksik, ümberpiiratud saareke.“

Aruandja N. Köstner: „Kummagi redaktsiooni vahe on põhjusemõtteline. Kokkulepe on võimata.“

Üleüldised vaieldused on läbi.

Häälte enamusega võetakse üksikasjaliseks arutamiseks esimene (mn. N. Köstneri) redaktsion aluseks.

Redaktsioniliste parandustena võetakse vastu pealkirja muutus: „Era-, kiriku- ja rüütelkonna mõisate, metsade ja majapidamiste kontrolli alla võtmise seaduse eelnõu ja mn. A. Veileri parandus § 1: „... lähevad viibimata vallanõukogude ja linna mõisad linnavolikogude kontrolli alla.“

Par. 4 võetakse vastu mn. K. Baarsi parandus: „Kõik muutused põlluharimiseks välja renditud ja § 2 tähenduses nimetatud maatükkide kohta käivad rendilepingud“ jne.

Par. 5 võetakse vastu mn. K. Baarsi parandus: „Kui mõisate ehk § 2 tähenduses nimetatud talude“ jne., ning mn. K. Grau parandus: „rendi- ja teenistuse lepingud.“

Teised paragrahvid võetakse muutmata vastu. Parema tiiva § 1 parandus saab 16 häält poolt ja 17 häält vastu ning kukub läbi.

Eelnõu pannakse teise lugemise järgi tervelt hääletamisele ja võetakse tehtud parandustega vastu.

Otsustatakse eelnõu enne kolmandat lugemist anda redaktsiooni komisjoni läbi vaadata.

6. Toitlusministri aruanne.

Järgneb toitlusminister J. Raamoti aruanne: „Toitluse asi oli Saksa võimudele ülevõtmisel kitsik. Tallinnal oli ainult 3 päevaks leiba. Siiski on kitsikusest üle saadud. Vilja rekvireeritakse. On sammusid astutud, et vilja väljamaalt sisse tuua. On selgunud, et praeguse leivanormi juures omaga välja tuleme. On lootust isegi leivanormi tõsta, iseäranis töölistele. Kartuli saak on hea, kartuli tagavarad on suured. Väljavedu on keelatud. Tuleks rõhku panna tarklisvabrikute käimapaneamiseks. On loota, et pea, kui teed paranevad, ka looma ja sealiha suuremal määral turule tuleb ja liha hinnad, mis nüüd juba langenud veelgi langevad. Piima asi on kitsik, lahendamaks minemist võib loota alles kuu või poolteise pärast. Selles mõttes on juustu tegemine esialgu ära keelatud. Vilja vabamüügi keelust tuleb kõvasti kinni pidada, muidu rändab vili üle piiri. Viljaga angeldamisele paneks piiri leiva normi kõrgendamine.“

7. Järgmise koosoleku määramine.

Koosolek lõpeb kell 3. p. l. Järgmine koosolek määratakse täna kell 5 p. l.

J. Jaakson (*allkiri*).

A. Veiler (*allkiri*).

H. Raudsepp (*allkiri*).

Victor Neggo (*allkiri*).

H. Põhi (*allkiri*).

LISAD.

LISA nr. 1.

Ä r a k i r i.

Protokoll

Viljandi Maakonnakoosoleku koosolekust 17. novembril 1918, Viljandis Krediid ühise ruumides.

Koos olid: Maakonnakoosoleku liikmed J. Peterson, A. Loorits, J. Pahl, J. Kuik, H. Johani, G. Seen, K. Vaher, H. Linsi.

Koosolek algas 17. novembril 1918 kell 12 l.

Juhatab nõukogu esimees J. Peterson, protokoll kirjutab sekretär A. Loorits.

I.

Üleüldise valimise õiguse alusel valitud Viljandi Maakonnakoosoleku, asudes oma katkestatud tegevuse jätkamisele endiselt julge ja kõikumata kindla tahtmisega kaitsta ja kinnitada demokraatlikku vabadusi ja elusse viia sotsiaalseid uuendusi, kinnitab uuesti oma otsust 8. novembrist 1917 Ajutise Maanõukogu ja temalt seatud Ajutise Valitsuse kõrgemaks võimuks tunnistamise kohta Eestis kuni Asutava Kogu kokkutulemiseni, tervitab Maanõukogu ja Ajutist Valitsust vabanemise puhul vägivalda ja surve alt ning soovib neile võimukat jõudu ja edu kodumaa purustatud elu uuesti ülesehitamiseks ja korraldamiseks, kõigi sääli eelolevate takistuste kõrvaldamiseks ja raskuste võitmiseks.

Alguskiri tarvilikkude allkirjega.

Õige:

Viljandi Maakonnakoosoleku sekretär:
A. Loorits (*allkiri*).

Eesti Ajutisele Maanõukogule.

Viljandis,
18. novembril 1918.

N. 4.

Viljandi Maakonnakoosoleku Esinik:
Puusep (*allkiri*).

Sekretär: A. Loorits (*allkiri*).

LISA nr. 2.

Viljandi
Linnavalitsus
24. nov. 1918.
Nr. 3138.

Viljandi linna demokraatline volikogu, üheksakuulisest võõra võimu survest vabanes, otsustas koosolekul 24. novembril soojemaid tervitusi läkitada Eesti Maapäevale, kui ainsale kõrgema võimu esitajale Eestis, ühtlasi palju õnne ning rauge-mata jõudu soovides suureks tööks „Vaba Eesti“ loomisel.

Linnapea (*allkiri*).

Sekretär (*allkiri*).

LISA nr. 3.

Maanõukogu määrus
Eesti demokraatlike vabariigi kodakondsuse kohta.

§ 1. Eesti demokraatlike vabariigi kodaniku õigused on kõigil isikutel rahvuse ja usu peale vaatamata, kes järgmisele kolmele nõudmisele vastavad: 1) kes Eesti demokraatlike vabariigi piirides elavad, 2) kuni 1918. a. veebruarikuu 24. päevani endise Vene riigi alamluses olid ning 3) Eesti demokraatlike vabariigi osadest pärit või kohalikkude elanikkude nimekirjas (акты состоянія) seisid, mis endise Vene riigi asutuste poolt siin maal ehk selle maa jaoks peeti (Vene seaduste kogu IX köide, seisuslikud seadused (св. зак. соет.), 1889. a. väljaanne, § 858).

Ajutine äraolek Eesti demokraatlike vabariigi piiridest, mille kestuse Ajutine Valitsus kindlaks määrab, selle määruse välja kuulutamise ajast arvates, ei võta mitte õigusi riigikodakondsuse peale.

§ 2. Isikud, kellel eluline huvi Eesti demokraatlike vabariigi piirides ja kes siin asuvad, kui nad § 1-se punkt 3-le ei vasta, aga endise Vene riigi alamluses olid, peavad, et Eesti demokraatlike vabariigi kodaniku õigusi omandada, sellekohase teadaande ühes tarvilikkude tõendustega kohalikele maakonna- või linnavalitsusele sisse andma ühe aasta jooksul selle seaduse väljaandmise päevast arvates.

Need teadaanded saadetakse koha pealt siseministeriumi läbivaatamiseks, otsustamiseks ja, peale sellekohase vande ehk töötuse andmise eeltähenatud isikute poolt, avaldamiseks. Riigikodakondsus algab avaldamise päevast peale.

§ 3. Ükski isik ei tohi ühel ajal Eesti demokraatlike vabariigi ja mõne muu riigi kodanik olla.

§ 4. Isikud, kes § 1-se tingimistele vastavad, võivad, kui nad Eesti demokraatlike vabariigi kodakondsusest soovivad lahkuda, sellekohase teadaande maakonna- või linnavalitsusele saata. Selles teadaandes peab öeldud olema, missuguse riigi

alamaks astuda soovitakse, ja juure lisatud tarvilik tõendus vastuvõtmise nõusolekust teise riigi poolt. Maakonna- või linnavalitsus saadab need teadaanded ühes seletusega, et seaduslikka takistavaid põhjusi ei ole Eesti demokraatliku vabariigi kodakondsusest lahkumiseks, siseministeeriumi kaudu Ajutisele Valitsusele otsustamiseks.

§ 5. Alaealiste riigikodakondsus käib kuni 18 eluaastani nende lihaste vanemate järele, abielunaistel — nende meeste järele. Eestkostmise all olevate üle, kes § 2 alla kuuluvad, otsustavad nende seaduslikud eestkostjad, kuid esimestel jääb õigus, kui eestkostmine nende üle lõpeb või kui nad 18 aastat vanaks saavad, oma riigikodakondsuse kohta tagantjärele otsustada ühe aasta vältusel.

§ 6. Võõraste riikide alamaid, välja arvatud isikud, kes § 2-es tähendatud, võidakse Eesti demokraat. vabariigi kodanikkudeks vastu võtta § 2 määruste korras, kui nad vähemalt 5 aastat Eesti demokraat. vabariigi piirides alaliselt on elanud.

§ 7. Siseministeeriumi ülesandeks jääb nende määruste läbiviimiseks tarvilikka sammusid astuda.

LISA nr. 4.

Maa kontrolli alla võtmise eelnõu.

Maaküsimuse lõpulikku otsustamist Asutava Kogu hooleks jättes, paneb Maanõukogu rahva varanduse alahoidmise ja nälja hädaohu eest kaitsmise otstarbel järgmised määrused maksmata.

§ 1. Kõik era-, kiriku- ja rüütelkonna mõisate maad ühes metsadega lähevad viibimata valla nõukogude kontrolli alla, kelle korraldusel mõisates täielik inventar mõisa liikuva varanduse ning mõisa maade peal olevate majanduslikkude ettevõtete üle kokku seatakse ja korralliku majapidamise järele valvatakse.

§ 1 — I. Kõik mõisate majapidamised võetakse vallanõukogude poolt viibimata kontrolli alla, kui neis majapidamistes laastamise ja raiskamise tundemärgid ilmsiks tulevad. Et rahva majandusele ja toitlusele hädaohtlikku laastamist ära hoida, kohustatakse kõiki mõisapidajaid vallanõukogu esitaja juuresolekul kõige mõisa ja mõisa maadel olevate ettevõtete inventari nimekirja kokku seadma ja val-

lanõukogule ära andma. Üleskirjutatud inventari ei tohi ilma vallanõukogu lubata võõrandada ega ära hävitada, vastasel korral pannakse mõisapidajale Ajutise Valitsuse poolt trahvi peale kuni võõrandatud ehk hävitatud varanduse täieliku väärtuseni.

§ 2. Kõik kroonu ja kroonu põllupanga mõisad ja metsad kõigi nende päraltolemistega tunnistatakse Eesti Vabariigi omanduseks. Põllutöö ministeerium võtab valitsemise nende mõisate ja metsade üle enda kätte.

T ä h e n d u s: Mõisa maade all tuleb mõista siin ja alamal kõiki mõisate päralt olevaid maid, mida mõis kas otsekohelelt oma enda majandamise läbi või väljarendimise teel kasutab, ilma vahet tegemata, kas need maad n. n. mõisa-, talu- või orjusemaa, või kuuendiku ehk kvootte maa hulka kuuluvad.

§ 3. Põllutööministeerium hakkab viibimata mõisa rentnikkude ja popside maatarvituse laiendamiseks ning maatameeste maaga varustamiseks tegelikka eeltöid tegema.

§ 4. Kõik muutused põlluharimiseks väljarenditud maatükkide kohta käivates rendilepingutes, mis Saksa okkupatsiooni ajal tehtud, niisama ka rendilepingute ülesütlemised sel ajal, tunnistatakse tühjaks. Nende asemele jäävad maksmata enne 24. veebruari 1918. jõus olnud lepingud.

§ 5. Kui mõisate ehk talude küljest väljarenditud maatükkide kohta käivad rendilepingud rentnikkudele miskisuguseid teo- või naturalrendi kohustusi peale panevad, siis tulevad need viimased rahalisteks kohustusteks ümber arvata sõjaeelsete hindade ja tööpalkade põhjal.

§ 6. Ajutisele Valitsusele antakse õigus maade peale progressivist maksu määrata.

§ 7. Mõisa metsade valitsemise ja tarvitamise kohta annab Põllutööministeerium iseäralised määrused.

§ 7 — II. Mõisametsade valvuse alla võtmise ja tarvitamise kohta annab Ajutine Valitsus iseäralised määrused välja.

§ 8. Käesolevate määruste elusseviimist korraldavate valla-, maakonna ja üleriikliste asutuste kokkuseade ja võimupiirid määrab Ajutine Valitsus iseäralise käsukirjaga ära, samuti annab ta tarvilised juhatuskirjad nende maksmapanemiseks.